

MEGOSZTOTT NEMZETEK

A Nemzetközi Politikatudományi Társaság kisebbségi munkacsoportja kollokviumot rendezett *Megosztott nemzetek* címmel (Budapest, Oktatókutató Intézet, 1992. június 3–6.). Az alábbiakban az ott elhangzott gondolatokból, valamint a felvetett problémák újrágondolásának eredményeiből készített összeállítás olvasható.

NEMZETÉPÍTÉS ÉS OKTATÁS: DÉL-AFRIKA

Drámai fordulópontra Dél-Afrika történetében 1990 februárja: az apartheid korszak lezárásának és egy új, alkotmányos korszaknak a kezdete, amely remélhetőleg békésen hozza meg az ország valamennyi polgára számára az emberi jogok érvényesülését.

Az ország lakosságának faji megoszlása a következő: 4,8 millió fehér; 3,2 millió színes bőrű; 0,9 millió ázsiai és 21,6 millió fekete. Az ország 30,5 millió lakosa nem kevesebb, mint 22 nyelvet beszél és tíz vallási csoporthoz tartozik (pusztán a nagyobb vallásokat számítva). Mindebből értelemszerűen következik a lakosság nagymérvű heterogenitása nyelvi, vallási, kulturális vonatkozásban[†] s egyszerűen az értékekben és attitűdökben is.[‡]

Szakmai körökben általános vélemény, hogy – idézek – „Dél-Afrikában három, egymással kölcsönhatásban lévő tényezőcsoport képezi a faji eredetű konfliktusok alapját. Ezek a következők: a népesség etnikai összetétele, az egyes népességcsoportok kulturális hátterének nagymérvű különbözőségei valamint az a tény, hogy a fekete bőrű lakosság számbelileg jelentősen felülmúlja a fehér lakosságot.”*

A modernizáció útját kereső ország kitüntetett fontosságot tulajdonít az iskoláügynek, a nagyobb fokú társadalmi integráció ígéretét hordozó társadalmi alrendszernek, amelyet azonban jelen állapotában terhelnék még mindazok a feszültségek, ellentmondások, amelyek az ország fentebb jelzett

történeti gyökerű meghatározottságaiból származnak. Ezek sorában a leg súlyosabb tényező, hogy az iskolázottság, a képzettség terén szakadéknyi különbségek vannak a népességet alkotó csoportok között. Ehhez hozzájárul az, hogy az oktatási rendszer szinte kizárólag a fehér lakosság társadalmi/politikai érdekeit szolgálja, s ilyen módon immár teljes mértékben elfogadhatatlan, diszfunkcionális a formálódó új politikai erőterben. Az oktatási rendszert érő bírálatok számosak, közülük két jellegetes hangvételű és érvrendszerű megnyilvánulást idézünk.

„Mindazok ebben az országban, akik politikai hatalomhoz jutnak, abban az önmagukról alkotott képben tetszelegnek, hogy civilizált emberek, a modern világhoz tartoznak, s az úgynevezett civilizált nyugat demokratikus értékeit védik. Valójában politikai dinoszauruszok, akik archaikus, rasszista politikák védelmében a vérontástól sem riadnak vissza. Ebből fakadóan teljes képtelenség azt gondolni, hogy az efféle ideológiákat dédelgető fejekben a reform gondolata meg bírjon foganni. Ebből a premisszából kiindulva – amit letartóztatások, szükségállapotok és bebörtönzések empirikus adatai támasztanak alá – valljuk meggyőződésként, hogy az apartheidet megreformálni sohasem, az apartheidet csak eltörölni lehet.”**

„Az elmúlt két évtized zavargásai, diáklázadásai jelzik, hogy Dél-Afrikában az oktatásügy potenciális időzített bomba lett. Az apartheid legnagyobb tragédiája az, hogy tagadta az egyéni teljesítményt és az optimális egyéni fejlődést...A legtöbb gondolkodó ember ebben az országban zavarodottan

† Hammond-Tooke, W. D. (Ed.): *The Bantu Speaking Peoples of Southern Africa*. London, Routledge, 1974.

‡ Lever, H.: *South African Society*. Johannesburg, Jonathan Ball Publishers, 1978.

* Mncwabe, M. P.: *Separate and equal education*. Durban.

** George, M. & Molobi, E.: *Peoples Education: Learning and Teaching under a State of Emergency*.

(University of the Witwatersrand – The Twentieth Richard Feetham Memorial Lecture. 22, October 1986.)

áll a tény előtt, hogy Dél-Afrikában még mindig milyen távoli ábránd egy mindenki számára elfogadható oktatási rendszer.”†

A tanügyet minősítő szakmai megnyilatkozásokban gyakran feltűnik a válságok különféle fajtáinak említése. Eszerint válságban van a tanügy legitimitációja, hitelessége annak következtében, hogy az etnikai alapokra helyezett oktatási rendszer elfogadhatatlan a dél-afrikai többsége számára. Idetartozó jelzés az üzleti szféra részéről, hogy az úgynevezett fekete iskolában érettségi bizonyítványt szerző fiatalok jelentős része nincs felvértezve a kereskedelem és az ipar igényelte készségekkel és képességekkel.

A rendszer válságának másik jele az oktatásügyi ellátás markáns diszkriminációra utaló egyenlőtlensége, ami kiváltképp szembeötöl a képzett nevelők egyenlőtlen eloszlásában a különböző társadalmi csoportok iskolái között. E körbe sorolható az oktatási rendszer relevanciájának megkérdőjelezése is, tekintettel a jelenlegi tantervek Európaközpontúságára és túlzottan elméleti orientációjára, ami együtt jár a gyakorlati készségek/képességek, az önálló gondolkodás és a pozitív csoportközi kapcsolatok fejlesztésének elhanyagolásával.

Gyökeres oktatáspolitikai irányváltás fogalmazódik meg a Parlamentnek a felállítandó új oktatási központokkal kapcsolatos alapelveiben. Eszerint: kívánatos egy egységes, maguk az emberek által működtetett oktatási rendszer kiépítése; a források méltányos módon történő allokációja; a különböző társadalmi és szakmai szerveződések (Tanárszövetségek, Diákképviselők Tanácsa, Szülők Szövetségei) elismerése az iskola igazgatásának/irányításának elemeként. Ezek az alapelvek nyilvánvaló hiányokra utalnak, a rendszer kívánatos átalakításának irányát jelzik.

A megkezdett változások köre azonban ennél jóval tágabb, felöleli a társadalmi-gazdasági élet valamennyi lényeges területét. Szinte beláthatatlan nagyságrendű és horderejű feladat az apartheid lebontása, ha tekintetbe vesszük az ország szakadéknyi, főként az etnikai csoportok mentén kirajzolódó egyenlőtlenségeit. Ugyanakkor az etnikai sokszínűségből fakadó kulturális pluralizmus az ország olyan alapadottsága, amely “operacionálizálhatóvá” azaz emberi/kisebbségi jogokat érvényesítővé, társadalmi integrációt előmozdítóvá

éppenséggel a multikulturális nevelés által válhat. Erre esély akkor is látszik, ha jelenleg az országban éles viták vannak a multikulturális nevelésről. (Magának a fogalomnak a definíciója körül is különböző nézetek jelennek meg, amint azt a vonatkozó címkék sokfélesége is jelzi. A teljesség igénye nélkül említünk meg néhányat ezek közül: interkulturális nevelés, multietnikus nevelés, biculturális nevelés, nemzetközi nevelés, post-apartheid nevelés, anti-rasszista nevelés stb.)

A fogalom értelmezési nehézségein túlmenően szkeptikus nézetek is megfogalmazódnak a szervezett nevelés e koncepcióját illetően. Azaz – úgy mond – kutatási tapasztalatok kevéssé támasztják alá azt, hogy oksági kapcsolat lenne adott egyén életesélyei és etnikai tudatának fejlettségi szintje között.‡ Sőt olyan vélemény is ismert, amely szerint az etnikai háttérű gyermekek számára egyenesen az életesélyek ellen hat, ha a multikulturális nevelés szellemében készült programok alapján tanítják őket.

Meglátásom szerint a multikulturális nevelés fontos eszköz lehet annak szolgálatában, hogy erősítse azon értékek iránti elkötelezettség érzését, amelyek az emberi/kisebbségi jogok alapját képezik.

Bredenkamp, I. M.

*VISTA Egyetem, Dél-Afrikai Köztársaság
(fordította Sz. L. T.)*

ARAB DIÁKOK ÉS A MAGYAR FELSŐOKTATÁS

A szociológiai szakirodalom számára szinte közhely, hogy az egyetemi hallgatók nemzetközi mobilitása messze a legnagyobb más társadalmi csoportokhoz viszonyítva, amit csak tovább növel a tudás “szupranacionalizálódása” és a nemzeti felsőoktatási rendszerek kereteinek felbomlása. Mindezen tényezők együttesen segítették a nemzetközi diákcsera-programok és az idegen nyelvű oktatás terjedését a huszadik század közepétől kezdve a fejlettebb országokban. Ez a folyamat sok helyen kiélezte mind az adott ország felsőoktatási rendszerének és a külföldről érkező diákok elvárásainak, céljainak elvekben összhangban lévő viszonyát, mind a különböző életviteli kultúrák találkozását. Különösen érvényes ez az ún. fejlődő

† Mncwabe, i.m. 24. p.

‡ Bullivant, B.: *The Pluralist Dilemma in Education*. Sydney, Allen and Unwin, 1983.